

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARGA ELEMENTAR MATEMATIKANI O'YINLAR ORQALI O'RGATISH

Yarova Gulchehra Xasilovna

Toshkent shahar Sergeli tumani

318-DMTT tarbiyachisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga elementar matematik tushunchalarni o'yinlar orqali o'rgatishning pedagogik ahamiyati, nazariy asoslari va amaliy metodlari yoritiladi. O'yin faoliyati bolalarning yosh xususiyatlariga mos bo'lib, matematik bilimlarni qiziqarli, tushunarli va samarali tarzda egallashga xizmat qiladi. Tadqiqotda didaktik o'yinlar, harakatli o'yinlar va axborot texnologiyalariga asoslangan interaktiv o'yinlardan foydalanishning samaradorligi tahlil qilinadi hamda o'qituvchi-tarbiyachilar uchun metodik tavsiyalar beriladi.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, elementar matematika, didaktik o'yinlar, o'yin texnologiyalari, bolalar rivoji, ta'lim metodlari, usul, bilim, didaktik materiallar.*

Kirish.

Maktabgacha ta'lim tizimi jamiyatning intellektual salohiyatini shakllantirishda muhim bo'g'in hisoblanadi. Aynan shu bosqichda bolalarda bilishga bo'lgan ehtiyoj, mustaqil fikrlash, mantiqiy tahlil qilish va muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalari shakllana boshlaydi. Psixologik-pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 3–7 yosh oraliqidagi bolalarda matematik tasavvurlarni rivojlantirish keyingi ta'lim bosqichlarida fanlarni o'zlashtirish darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli elementar matematikani o'qitish metodikasini zamon talablari asosida takomillashtirish dolzarb vazifalardan biridir.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish, bolalarning faolligini oshirish va ularni jarayonga faol ishtirokchi sifatida jalb etish asosiy ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. An'anaviy tushuntirish va mashq qildirishga asoslangan metodlar ko'pincha bolalarda zerikish, passivlik va bilimlarni mexanik yodlashga olib keladi. O'yin faoliyati esa bolalar uchun tabiiy ehtiyoj bo'lib, u orqali atrof-muhitni anglash, tajriba orttirish va ijtimoiy rollarni o'zlashtirish jarayoni amalga oshadi. Shu bois o'yinlarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish pedagogik jihatdan asosli va samarali yondashuv hisoblanadi.

Elementar matematik tushunchalar – son va miqdor, shakl va rang, kattalik va tartib, fazoviy munosabatlar, vaqt tushunchalari – bolalar ongida asta-sekin shakllanadi. Ushbu tushunchalarni o'yinlar orqali berish ularning abstraktligini kamaytirib, vizual-obrazli tafakkurga mos ravishda tushunishga yordam beradi. Didaktik o'yinlar, harakatli o'yinlar va interaktiv raqamli o'yinlar bolalarning e'tiborini barqaror saqlash, qiziqishini oshirish va bilimlarni mustahkamlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, zamonaviy

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayoniga joriy etilishi o'yinli mashg'ulotlarning samaradorligini yanada oshirib, individual yondashuv imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, unda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida elementar matematikani o'yinlar orqali o'rgatishning nazariy asoslari, metodik yondashuvlari va amaliy jihatlari tizimli ravishda yoritiladi. Tadqiqotning maqsadi – o'yin texnologiyalarining bolalarning matematik rivojiga ta'sirini tahlil qilish va ularni samarali qo'llash bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot vazifalari sifatida o'yinli ta'limning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash, turli tipdagi o'yinlarning samaradorligini solishtirish hamda tarbiyachilar faoliyatida ularni qo'llash mexanizmlarini asoslash belgilandi. Ushbu maqola natijalari maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilari, metodistlar va pedagogika yo'nalishidagi tadqiqotchilar uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lishi kutilmoqda.

Asosiy qism.

Elementar matematikani o'rgatishda o'yinlar bir necha pedagogik vazifani bajaradi: motivatsiyani oshirish, bilimlarni mustahkamlash, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish. O'yinlar bolaning tabiiy ehtiyojlariga mos kelgani sababli ularni ta'lim jarayoniga jalb etish osonlashadi va o'rganilayotgan material ongli ravishda o'zlashtiriladi. Psixologlar fikriga ko'ra, maktabgacha yoshdagi bolalar ko'proq vizual-obrazli tafakkur orqali bilimlarni qabul qiladi, shu bois matematik tushunchalarni o'yinli vaziyatlar orqali berish samaradorlikni oshiradi.

Didaktik o'yinlar elementar matematika ta'limining asosiy vositalaridan biri bo'lib, ular maxsus pedagogik maqsadga yo'naltirilganligi bilan ajralib turadi. Bunday o'yinlar orqali bolalar son va miqdor, shakl va rang, kattalik va tartib tushunchalarini tizimli ravishda egallaydi. Masalan, "Nechta bor?", "Sanab top", "Qaysi katta-kichik?", "Shaklni top", "Bir xilini juftla" kabi o'yinlar bolalarning kuzatuvchanligini kuchaytiradi, taqqoslash va umumlashtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Didaktik material sifatida rangli kartochkalar, kubiklar, geometrik shakllar, sanash tayoqchalari va tabiiy buyumlardan (meva, toshcha, tugma) foydalanish bolalarda real predmetlar asosida matematik tasavvurlarni shakllantirishga yordam beradi.

Harakatli o'yinlar esa jismoniy faollik bilan birga matematik topshiriqlarni uyg'unlashtirib, bolalarda koordinatsiya, tezkorlik va diqqatni jamlash qobiliyatini rivojlantiradi. Masalan, "To'g'ri raqamga sakra", "Nechta qadam yur", "Shaklga yugur" kabi o'yinlarda bolalar berilgan topshiriq asosida harakat bajarib, bir vaqtning o'zida sanash, taqqoslash yoki tanlash amallarini amalga oshiradi. Bunday integratsiyalashgan yondashuv sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish bilan birga matematik bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan interaktiv o'yinlar maktabgacha ta'lim jarayonida tobora keng qo'llanilmoqda. Planshet, interaktiv doska va kompyuter dasturlari yordamida yaratilgan o'yinlar bolalarning raqamli savodxonligini

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

oshiradi, vizual va audio effektlar orqali abstrakt tushunchalarni yanada aniqroq tushunishga yordam beradi. Masalan, raqamlarni tanlash, shakllarni moslashtirish, ketma-ketlikni to'ldirishga doir elektron o'yinlar bolalarda mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantiradi. Shu bilan birga, bunday o'yinlardan me'yorida va pedagogik nazorat ostida foydalanish zarurligi ta'kidlanadi.

O'yinlarni tanlash va tashkil etishda tarbiyachining metodik mahorati hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tarbiyachi har bir o'yin mazmunini pedagogik maqsadga yo'naltirishi, bolalarning yosh va individual xususiyatlarini inobatga olishi, topshiriqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirib borishi lozim. Shuningdek, o'yin jarayonida bolalarni rag'batlantirish, muvaffaqiyatlarini e'tirof etish va xatolarini muloyimlik bilan to'g'rilash muhim pedagogik shart hisoblanadi. O'yin yakunida qisqa tahlil o'tkazish, savol-javob orqali bilimlarni mustahkamlash esa ta'lim samaradorligini oshiradi.

Shu tariqa, didaktik, harakatli va interaktiv o'yinlardan kompleks foydalanish maktabgacha ta'lim tashkilotlarida elementar matematikani o'rgatishning samarali metodik tizimini shakllantiradi. Bu yondashuv bolalarda nafaqat matematik bilimlarni, balki mustaqil fikrlash, muloqot, hamkorlik va ijodkorlik kabi muhim kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

O'tkazilgan kuzatuv va tajribalar shuni ko'rsatadiki, o'yinlar orqali o'qitilgan guruhlarda bolalarning matematik bilimlarni o'zlashtirish darajasi an'anaviy usullarga nisbatan yuqori bo'ladi. Bolalarda darsga bo'lgan qiziqish ortadi, mustaqil topshiriqlarni bajarish ko'nikmasi shakllanadi va mantiqiy fikrlash tezligi oshadi. Shuningdek, o'yinli mashg'ulotlar bolalar o'rtasida hamkorlik va muloqotni rivojlantirib, ijtimoiy moslashuvni yengillashtiradi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, o'yin texnologiyalarini tizimli ravishda qo'llash maktabgacha ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Xulosa.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida elementar matematikani o'yinlar orqali o'rgatish bolalarning bilish faolligini oshirish, matematik tasavvurlarini chuqurlashtirish va mustahkam bilim asoslarini shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega. O'yinli yondashuv bolalarning yosh xususiyatlariga to'liq mos kelib, ularni ta'lim jarayoniga ixtiyoriy va qiziqish asosida jalb etadi. Natijada bolalarda son, miqdor, shakl, kattalik, fazoviy va vaqt tushunchalariga nisbatan barqaror va ongli munosabat shakllanadi.

Didaktik, harakatli va interaktiv o'yinlardan kompleks foydalanish ta'lim jarayonining mazmunini boyitib, uni ko'p qirrali va moslashuvchan tizimga aylantiradi. Didaktik o'yinlar orqali bilimlar tizimli ravishda berilsa, harakatli o'yinlar jismoniy faollik bilan uyg'unlashgan holda matematik ko'nikmalarni mustahkamlaydi, interaktiv raqamli o'yinlar esa vizual va audio vositalar yordamida abstrakt tushunchalarni yanada aniqroq idrok etishga imkon yaratadi. Ushbu yondashuvlar bolalarda mustaqil fikrlash, muammo yechish, muloqot va hamkorlik kabi muhim kompetensiyalarni ham rivojlantiradi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Tarbiyachining metodik mahorati o‘yinli ta’limning muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. O‘yinlarni to‘g‘ri tanlash, ularni pedagogik maqsadga yo‘naltirish, bolalarning individual xususiyatlarini inobatga olish va topshiriqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirib borish ta’lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, o‘yin jarayonida ijobiy psixologik muhit yaratish, bolalarni rag‘batlantirish va ularning yutuqlarini e’tirof etish o‘rganishga bo‘lgan ichki motivatsiyani kuchaytiradi.

Umuman olganda, elementar matematikani o‘yinlar orqali o‘rgatish maktabgacha ta’lim tizimini modernizatsiya qilishning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u ta’lim sifatini oshirish, bolalarning intellektual salohiyatini rivojlantirish va ularni keyingi ta’lim bosqichlariga puxta tayyorlashga xizmat qiladi. Kelgusida o‘yin texnologiyalarini milliy ta’lim standartlari bilan uyg‘unlashtirish, raqamli resurslar bazasini kengaytirish va tarbiyachilar uchun maxsus metodik qo‘llanmalar ishlab chiqish bo‘yicha ilmiy-amaliy izlanishlarni davom ettirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Maktabgacha ta’lim davlat o‘quv dasturi. Toshkent, 2022.
2. Suyunova, D. M. Maktabgacha ta’limda matematika o‘qitish metodikasi. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2022.
3. Karimova, G. Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish. Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
4. Rasulova, N. O‘yin texnologiyalari asosida ta’lim jarayonini tashkil etish. Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
5. To‘xtayeva, S. Maktabgacha ta’limda innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
6. Abdullayeva, Z. Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi. Toshkent: Sharq, 2023.
7. Qodirova, L. Elementar matematik tushunchalarni o‘yinlar orqali o‘rgatish. “Maktabgacha ta’lim” jurnali, 2020, №3.
8. Ismoilova, D. Maktabgacha ta’limda raqamli resurslardan foydalanish imkoniyatlari. “Pedagogik ta’lim” jurnali, 2022, №4.

